

Актуальность, дискуссионность и множественность интерпретационных возможностей «детской» проблематики во «взрослых» произведениях придают избранной тематике перспективности в дальнейших исследованиях.

Ключевые слова: трагедия, рецепция, подросток, моделирование, интерпретация, интенция.

УДК 821.161.2

І.М. Цуркан

Архетип дерева в поетичній традиції Олександра Олеся та європейських символістів

У статті досліджується архетип дерева, що став невід'ємною складовою творчості Олександра Олеся, російських, французьких та польських символістів кінця XIX – початку XX століття на тлі загальноєвропейських тенденцій.

На численних прикладах автор статті доводить, що у свідомості митців кінця XIX – початку XX століття асоціативна ускладненість символіки дерев найвизраźніше ілюструвала пантеїстичне бачення краси природи як земного вияву абсолютного ідеалу, недосяжного для профанної свідомості, душевну рівновагу у творчому самовираженні та гармонію інтимного почуття.

***Ключові слова:** поетична уява, символ, рефлексія, візія, символізм.*

Igor Tsurkan. The archetype of the tree in the poetic tradition of Oleksandr Oles and the European symbolists.

The article examines the archetype of the tree that has become an integral part of the works of Oleksandr Oles, Russian, French and Polish symbolists in the late nineteenth and early twentieth century against a background of the European tendencies.

In numerous examples the author of the article proves that in the masters' minds of the late nineteenth and early twentieth century associative complexity of tree symbolism most impressively illustrated the

pantheistic vision of nature as earthly absolute ideal, inaccessible for ordinary consciousness, soul balance in creative expression and harmony of intimate feelings.

Key words: *poetic imagination, symbol, reflection, vision, symbolism.*

Постановка наукової проблеми та її значення.

Питання взаємодії поетичного слова з навколишнім середовищем, способи творення художніх образів на основі матеріалу природи викликали особливий інтерес серед українських літературознавців (О. Білецький, Г. Вервес, Г. Грабович, І. Денисюк, М. Жулинський, Ю. Кузнецов, О. Рисак, Е. Соловей та ін.). М. Рудницький справедливо вважав, що «справжній матеріаліст не шукає в явищах природи пояснення духовних переживань своїх героїв. Він не перебільшує значення природи в житті людини і не відокремлює людської психології від неї тому, що в деякі моменти природа може мати деякий вплив на людину» [13, с. 90].

Важливе місце в осмисленні світосприймання символістів займає увага до символіки дерев. Архетип дерева, що здавна уособлював глибоке символічно-сміслові значення, віддзеркалював національну специфіку тієї чи іншої літератури та репрезентував найістотніші особливості етносу. Тому інтерес до символіки дерев створював унікальний образ в поетичній уяві митців, що був результатом взаємодії людини з природою – джерелом творчого натхнення, спокою та гармонії. Древа, які стали об'єктом поклоніння та берегами в родинно-побутових та календарних обрядах, засвідчили глибоку одвічну мудрість та філософію кожного народу в усій його складній та суперечливій єдності, що обумовило актуальність нашого дослідження.

Мета і завдання статті. При встановленні експлікації та функціональності архетипу дерева як кореляту психологічного стану та настроїв митців, які дотепер не були інтерпретовані у зазначеному плані, враховані стильові, часові, національні та індивідуально-авторські фактори. Дослідження має на меті з'ясувати як архетип дерева функціонує у контексті поетичного твору. Зазначена мета у площині аналізу конкретних поетичних творів вимагає вирішення наступних завдань – виявити, за яких умов образи природи можуть виступати формантами загальних психологічних станів епохи і охарактеризувати особисті переживання та настрої поетів.

Мета і завдання дослідження зумовили використання таких методів: культурно-історичного, біографічного, рецептивної естетики, герменевтичного, інтерпретаційно-текстового аналізу.

Виклад основного матеріалу. Індивідуальні переживання Олександра Олеся, французьких, польських та російських символістів втілюються в символах дерев, що дали поштовх до народження ряду нових, наповнених іншим змістом образних модифікацій. Йдеться передусім про органічну єдність світлого ефірного начала (сонця), душ дерев та митця як уособлення творчого розквіту від віталістичного буяння сил природи. Під знаком гармонійної співтворчості виокремлюється символ дерева, що має архетипну основу: це символ всього суцього, його зародження і розквіту від поєднання з «дужим», «творчим», «чистим» світлом, який передає неземну красу луків, гаїв, садів, лісів, полів від пробудженого духу поетів.

Пізнання світу здійснювалося через *символіку дерев*, в якій поети вбачали центр світобудови та вияв божественного буття. На відміну від французьких символістів, у художньому доробку Олександра Олеся, польських та російських митців приділялося значно більше

уваги образам дерев, що мали певний міфічний чи сакральний зміст.

У ментальності народів носієм надприродного начала вважався образ *світового дерева*, в основі якого лежав хрест, що уособлював життя, безсмертя та плодюче начало. Згідно з прадавнім уявленням, по вертикалі світове дерево членувалося на три частини: нижню, коріння (підземний світ), середню, стовбур (земний світ) та верхню, крону (небесний світ) [14, с. 73]. Усе це свідчило про тісний взаємозв'язок у просторовому континуумі між землею та духовною сферою. Подібна міфологічна концепція зустрічається в поезії з циклу «Nokturny» Л. Стаффа: *Pod srebnym snem błękitów, / Pod gwiazd zaklęciem, / Drzewa smukleją szczytów / Swych wniebowzięciem* [16, с. 271].

Варто звернути увагу на класичний вірш «Високі дерева» (*Wysokie drzewa*) Л. Стаффа, у якому відображено красу природи. Його зачарування не стосується екзотичних краєвидів, а має своє джерело в звичайних явищах: захоплення деревами, які виглядають чарівливо в блиску сонця. Метафора «у бронзі заходу ковані» підкреслює відчуття спокою ліричного героя:

Zapach wody, zielony w cieniu, złoty w słońcu,
W bezwietrzu sennym ledwo miesza się, kołysze,
Gdy z łąk koniki polne w sierpniowym gorącu
Tysiącem srebrnych nożyc szybko strzygą ciszę [16, с. 371].

Шум дерев у творчій візії Л. Стаффа пробуджує поетичні переживання, виступаючи джерелом натхнення його емоційного стану душі («Miłość»):

Jak kocham drzew rozkołysanych szumi,
Płynące z mrocznej gęstwy głuchej puszczy leśnej,
Bo niosą wieści, co się rodzą w ciszy,
Wieści nikomu nie opowiadane [16, с. 214].

Світове дерево як символ життя Космосу у художньому світі К. Бальмонта («Мировое древо») та В. Іванова («Друиды») передавало вітальний порив

(«Открой уста души и – пей, как в смутном сне, / Наитье сумрачной отрады» (В. Иванов)) [8, с. 56] та зрима втілення всіх творчих сил митця («В дуплистом небе круговом / Поем судьбе свой стих» (К. Бальмонт)) [2, с. 89]. В уяві К. Бальмонта гімн «Славянському дереву» впливав з прадавніх міфологічних згадок про світове дерево – велетенського ясеня (Ігдразиля). У скандинавській міфології воно мало три корені у трьох сферах, що означали земне життя людей («И знает веселье / И знает печаль») [2, с. 90], духовний світ богів («Вершиной восходит высоко-высоко, теряясь светло в вышине») [2, с. 90] та підземний, потойбічний світ («Корнями гнездится глубоко в земле и в бессмертном подземном огне») [2, с. 95]. Крона вічнозеленого дерева Ігдразиля символізувала невичерпну силу, що відтворювала все живе, вічне, оновлене («Зеленые ветви уводит широко в безмерную синюю даль») [2, с. 95]. У поетичному творі російського символіста спостерігаємо умовно-символічну картину різновидів рослинності, притаманної слов'янській ментальності, народам, що з сивої давнини обожнювали стихійні явища й сили природи («Все запутай, перепутай, / Наш славянский цвет воспой, / Будь певучею минутой, / Будь веснянкой голубой» (К. Бальмонт)) [2, с. 96]. Символічне поле художнього мислення К. Бальмонта, в якому людська душа резонувала із кожною билінкою («И все растет зеленый звон, / И сон в душе поет») [2, с. 99], відзначалося тонкою спостережливістю, вишуканістю образних означень у зображенні пантеїстичного настрою злиття людини з природою. У час умиротворення і радісного споглядання за квітучою рослинністю («пышные орхидеи», «водяные лилии», «красивая калина», «горькая рябина», «люб-трава», «папороть-цветок», «перелет-трава», «синий василек», «подорожник», «дрема», «ландыш», «первоцвет», «ромашек нежный цвет», «сладких кашек расцвет», «плакун-трава», «пленительник долин – светящий, нежный жасмин»)

спостерігається медитативна заглибленість ліричного героя К. Бальмонта, що відтворює інтонаційну експресію: Не забудь, что возле Древа / Есть кусты и есть цветки, / В зыбь свирельного напева / Все запутай огоньки [2, с. 156].

Як бачимо, російський символіст передав надзвичайно багату та різнорідну картину дерев зі своєрідними властивостями («взнесетя упорно дуб вековой», «растянется лапчатой зеленью ели», «осиною тонкой, как дух, затрепещет», «как тополь, как факел пахучий, восстанет», «как липа июльская, ум затуманит», «шепнет звездоцветно в ночах, как сирень», «и яблонью цвет свой рассыплет по саду», що доповнювали один одного, розширюючи емоційну-настрійову гаму психологічного самовираження ліричного героя, адже дерево було втіленням самої природи («Но лишь не забудем, что круглый нам год / От ивы к березе, от вишень к ели / Зеленое Древо цветет») [2, с. 157].

Образ світового дерева посідав у свідомості слов'ян досить важливе місце, виконуючи функцію єдності душевного світу людини з метонімічним образом небес, уособленням яких стає Бог, («Tylko drzewa, choć zachód od dołu je skraca, / Ognistymi szczytami mocno wierzą w Boga» (Л. Стафф) [16, с. 146], «Но Древо есть терем, и этим хоромам / Нет гибели, вечен их час» (К. Бальмонт)) [2, с. 185] на основі актуалізації традиції народного мислення:

Девически вспыхнет красивой калиной,
На кладбище горькой зажжется рябиной
Березой засветит, березой заблещет,
Серебряной ивой заплачет листвою [2, с. 156].

У В. Іванова та К. Бальмонта в образах світового дерева розкрилася діонісійська стихія – «первісність буття», що виявила себе в повному злитті з космогонічним началом. Саме символічною мовою шелесту В. Іванов віддзеркалив у метафоричному значенні діалог митця з Дріадами – покровительками священних дерев, які дали початок

народженню життя на землі («Прислушайся, один, в смарагдній тишині / К пустынним шелестам Дриади!») [8, с. 102]. Проникнення в закони світобудови, що недоступні раціональному пізнанню, свідчило про вічну віддаленість, а разом із тим, – і близькість людини та дерева життя – символу висі, що з'єднувало різні світи:

Так Дерево тайное растет душой одной
Из влажной вечности глубокой,
Одетое миров всечувственной весной,
Вселенской листвою звездноокой:

Дерево Жизни так цветет душой одной [8, с. 125].

Серед різних видів дерев, які органічно впліталися в поетичну традицію давніх слов'ян, образу дуба як дерева життя надавали первинне значення. У Олександра Олеся дуб виступав сакральним знаком Сонця, яке уособлювало красу та потяг душі ліричного героя до відкритого, незамкненого простору – естетико-центричної надреальності: Коли б був я дубом пишним, / Простягав би я галуззя / до проміння золотого / І тягнувся б вгору, вгору [10, с. 147].

Оскільки дуб поставав символом життєвої моці («Дуби, зіпнувшись догори, / Красують мовчазні» (М. Вороний)) [6, с. 57], то в колиханнях його кронн іноді чулося притишене ридання, що створювало навколо відчуття небезпеки на шляху до омріяної волі («Дуб передчуттям грози зашумів») [6, с. 58]. Темряві, що панує в навколишній буденності, О.Олень протиставив могутність столітніх велетнів-дубів: Столітні велетні-дуби, / Бувало, в бурю і негоду / Шумлять, дивуючи природу, / І ждуть з піснями боротьби [10, с. 157].

Найпоширенішою у композиційній структурі його поетичних творів є образна паралель між «похиленими дубами» і народом із його трагічною долею («Дуби хилилися, ламалися без змагання...» Олександр Олень). Усеохопна ідея довговічності дуба створила картину вічно оновленої природи, духовна енергія котрої спрямована на

втілення божественного творчого духу («І тільки дуб, міцний і пишний, / Не скине лист пожовклий свій, / Поки весна не дасть другий – / Зелений, свіжий і розкішний») [10, с. 246] та настроєву еволюцію внутрішнього стану ліричного героя: Так інший шлях собі наміте / І ним до тих пір буде йти, / Аж поки кращої мети / Життя в туманах не засвіте [10, с. 168].

У поезії Олеся зловісні пейзажні обриси негоди («шаліла буря», «чорні хмари шпурляли в землю блискавки», «лунав могутній регіт грому») експліцитно корелюють з суспільними реаліями доби. А образ велетенського дубу уособлює ідею непереможності у боротьбі з долею, темними силами («А він стояв, як скеля в морі, / Чоло високо й гордо звів»). Градація поетичної думки увиразнюється обрамленням з образними варіаціями: І тільки дуб один не спав / І думав він: «Чому на світі Нема ні одного плеча, / Щоб, впавши виплакав я сльози, / Як безпорадне дитинча?!» [10, с. 171]

У І. Анненського та Олександра Олеся образ дуба уособлює також вічність життя у поєднанні з сонцем – вищою космогонічною силою, що протистоїть «тяжким метелям», «кошмарам ночі», «ветру, который рыщет, рвет и также свищет» («Солнечный сонет»): Таких порывов не терпели / Наш дуб и тополь месяца, / Но солнце брызнуло с постели / Снопом огня и багреца, / И в миг у моря просветлели / Морщины древнего лица... [1, с. 248]

У В. Іванова та Л. Стаффа дуб ототожнюється з панівною всевладністю природи, оповитої загадковістю («И пусть дубов рыжеет сушь / Вот, вот младенец-лист» (В. Іванов)) [8, с. 89] та таємничістю («Вещий, зашепчет древний дуб» (В. Іванов) [8, с. 96], «Gdy dąb wojenny z sosną kapłańską szeleści / O ciemnych żądz odwiecznej, świętej tajemnicy...» (Л. Стафф)) [16, с. 234], що наближає до гармонії вищих сфер буття з метою індивідуально-неповторного вияву «у первісному бутті» («Взропщет она и вздохнет над

вами: / Жив ли мой Бог? Кто жив – живит!» (В. Иванов)) [8, с. 169]. Водночас момент внутрішньої стривоженості, передчуття смерті охоплює ество ліричного героя В. Іванова та й зумовлює руйнацію внутрішньої життєвої сили: («Монастырь в Субиако»):

И крест, и дверь – в конце тропы нагорной,

Где каменных дубов сомкнутый стан

Над кручей скал листвою поникнул черной [8, с. 356].

У поезіях Олександра Олеся та російських символістів образ *берізки* в системі індивідуально-психологічного бачення світу виступає в узагальненому значенні оновлення життя («В саду, подальше, – там березки, / Такие светлые стоят, / От веток их порой полоски / По телу моему скользят» (Ф. Сологуб)) [15, с. 98] та конкретизується особистісно-психологічними мотивами («Как живые изваянья, в искрах лунного сиянья / Чуть трепещут очертанья сосен, елей и берез» (К. Бальмонт)) [2, с. 156], маркованими персоніфікацією жалю, страждання, екзистенційної тривоги («душа сполохана тремтеть листком берези» (О. Олесь) [10, с. 78], «на бледной зелени березы» (Д. Мережковський) [11, с. 111], «в жемчугах горят березки, / черно-голые вечера», «поле, ряд берез, / много смутных грез / мчимся, мчимся, мчимся» (В. Брюсов) [4, с. 255].

У поетичному світі Олександра Олеся, К. Тетмаєра, на відміну від російських символістів, поруч з берізкою з'являється образ *смерек*, що маркирують меланхолійний стан душі, мовчазні струни чистого й прекрасного («В імлу, в прорізану смугу дерев ішла дорога, а смереки та ялини гнулися рівно й випростувались під вітром, як збіжжя... А навкруги морок, дощеві хмари та безкрайні втікаючі кудись імлі, а в мороку – безодні та прірви татрянські» (К. Тетмаєр) [17, с. 354], смуток за Батьківщиною на чужині («Шуміть, шуміть мені смереки / Про сни, про образи далекі, / Про мрію сонячну мою, / Що кинув я в своїм краю» (О. Олесь))

[10, с. 354]. Образ «плакучої берізки» у світоглядній системі Д.Мережковського означав втрачений зв'язок з рідною домівкою та дитинством («...Созерцаая минувшие грезы, / Близ лесного ручья, / Великан отдыхал у березы, / Над печальной страной, / Протянулись ненастные тучи, / Бесприютной главой, / Он прижался к березе плакучей») [11, с. 126].

Літературно-романтична образна паралель «жіноча доля – кохання» синтезується у творах Олександра Олеся з фольклорними мотивами та символами («Ой скажіть, берези, де мій легінь любий? / Та мовчать берези, опускають віти. / Ой скажіть, смереки, де хоч його тіло? / І смереки сумно вітами хитають») [10, с. 567]. Символ зеленої смереки на тлі революційних подій набуває у творчості українського митця конотативної семантики віталістичної енергії визвольних змагань, що розгортають градацію елегійних асоціацій, пов'язаних з тривожним відчуттям скінченності людського життя заради омріяної волі («Віщувала мені долю зелена смерека, / Все гіллям мені махала, кликала здалека. / І послухала, прийшла я, на травичку сіла, / І смерека нахилилась, стиха зашуміла: // «Я скажу тобі всю правду, бачу твою долю» / Серед поля ти загинеш за народ, за волю...») [10, с. 457].

У О.Блока та І.Анненського берізка, що майстерно передає часо-просторову динаміку людського життя, уособлює тугу за далекою молодістю («Улыбається осень сквозь слезы, / В небеса улетает мольба, / И за кружевом тонкой березы / Золотая запела труба» (О.Блок)) [3, с. 138] та постає в образі пізньої осені, яка віддала всі свої щедрі дари («А к рассвету в молочном тумане повис / На березе искривленно-жуткий / И мучительно-черный стручок» (І.Анненський)) [1, с. 405].

У широкому спектрі фольклорних символів природи, наявних у поезії Олександра Олеся, французьких, польських та російських символістів, – також емблематичні образи

тополі, верби, сосни, платана, акації та осики. Поети тонко відчували можливість багатоасоціативного розгортання образів-символів дерев, що були атрибутами їхнього національного міфосвіту. Так, неповторні краєвиди коханої вітчизни, в яких відчувалося омріяне нове життя, поставали у вигляді *ніжних акацій* («Цвітуть акації, залиті білим цвітом, / Хвилюється зелене море їх, / А білий цвіт, як білий шум на хвилях, / Шумить-шумує, як вино, // Подібно я до келиха припав устами, / І п'ю нектар, мов усміх сонця того» (О. Олесь)) [10, с. 189]. Прикметно, що акація в поезії В. Брюсова, Ф. Сологуба та А. Белого символізує ніжність почуттів, що посилювалися функцією місяця, за допомогою якого відтворився настроєвий малюнок чарівної природи («Выходит месяц, / Нежит ветки акаций, / Нежит робость струй» (В. Брюсов)) [4, с. 136], («Сплетают тени на песочке, / И в тених много красоты, / Акаций узкие листочки» (Ф. Сологуб)) [15, с. 35] та гармонії почуттів («На лошади взмыленно нежной, красавец наездник промчался / Он, ветку акации нежной сорвав на скаку, улыбался» (О. Блок)) [3, с. 124].

Туга за безповоротно втраченими дитячими літами уособлювалася в образі верби («Не зашумлять столітні верби, / Не вернем ми літа дитячі / Повік, повік...» (О. Олесь)) [10, с. 158]. Образ верби слугував естетизації печалі поета-вигнанця, вирваного із рідного ґрунту («... Може, й ти вдариш в вербу недобиту, / В ту, що жила, не радіючи світу?!» (О. Олесь)) [10, с. 169], передавав елегійний смуток за радісним пробудженням природи, весною («Вербы – это весенняя таль, / Чего-то нам светлого жаль» (О. Блок) [3, с. 147], «Dreszcz wiosny. Wierzba puszcza już kosmate baize / Woń ostra i upojna tchnie z brunatnej skiby, / Pachnąc niby pot pracy i wilgotne grzyby. / Ciepłe, deszczowe niebo śpi na krajobrazie...//... Mięka i czuła tkliwość, podobnie zarazie, / Wnika z powietrza w ludzkie serca i sadyby» (Л. Стафф)) [16, с. 678], «И на голой, зябкой вербе / Шелестит увядший лист»

(Д. Мережковський)) [9, с. 136]. Символіка *тополі* пов'язувалася зі стрункістю дівчини («Струнка, як тополя, весела, як день, / Прийшла і спинилась під цвітом вишень» (О. Олесь)) [10, с. 156], з Україною, її трагічною історією («Ой чого ти, тополенько, не цвітеш, / Чом пожовклу головоньку хилиш-гнеш?») [10, с. 544], доблесними вояками-козаками («Як вояки, стоять тополі / Із гордо піднятим чолом» (О. Олесь)) [10, с. 605]. В. Брюсов та В. Іванов через тремтіння листя тополі виразно осмислювали ідею двоїстості самого життя, сповненого, з одного боку, відчуттям душевної розради, краси мрій, спомину, туги за ідеальним («Листвой своей поблеклой / Шушукнут тополя, / Луна алмазит стекла, / Прохладный свет лия, // Припоминает младость / Над нотами: «Любовь, мечта, весна и сладость» / Не возвратятся вновь» (В. Брюсов)) [4, с. 203], а з другого – усвідомленням про незворотності руху часу («Словно в гробу, остывая, Земля / Пышною скорбию солнц убирается, / Стройно дрожат тополя» (В. Іванов)) [8, с. 605]. У поезіях «L'heure du berger» П. Верлена та «La mémoire» А. Рембо відчуття безмежної свободи та мрія про високий Ідеал метафорично означені через образ високих тополь.

У творчості Олександра Олеся, французьких, польських та російських символістів хвойні дерева, на відміну від листяних, передавали спокій, оповитий сном, що сприяло абстрагуванню ліричного героя від конкретного буття та злиттю з макрокосмосом вічного Духа («Призрак ели с призраком луны / Тихо ткнут меж небом и землею сны» (І. Анненський)) [1, с. 434], проймаючи тугу за батьківщиною як глухою, закинутою рідною домівкою («Вот она долинка, / Глуше нет угла, / Ель моя, елинка! / Долго ж ты жила... / Долго ж ты тянулась к своему оконцу, / Чтоб поближе к солнцу» (І. Анненський)) [1, с. 435] та «І сосни не несить на зелені луги, / Бо вона засумує в долині / І засохне в воді від палкої жаги / І нудьги по далекій вершині» (О. Олесь)) [10, с. 756], глибоку задуму («Сосны, сонно

онемелые, / В бледном небе встали четко, / И над ними тени белые / Молча гаснут, тают кротко» (В. Брюсов)) [4, с. 48], таємниче мовчання («И между сосен тонкоствольных / На фоне тайны голубой» (В. Брюсов)) [4, с. 67]. У поетичному творі «Сосни» З. Гіппіус та «Ялина» К. Тетмаєра актуалізується психологічний паралелізм вічної мертовності зелені («Качаемся, беспечные, / Нет лета, нет зимы... / Мы мертвые, мы вечные» (З. Гіппіус)) [7, с. 345] і байдужості, холоду душі, позбавленої мирських радостей та тривог («Оперта на галуззя одной ялины, звисала верхів'ям з височини до землі друга, хуртовинами й завірюхами зламана колись у своєму корінні. Вона жила ще, але зав'ядала, й з усієї тієї стіни дерев, немов живих і колихаючих, вона одна похилилася головою, подібна до дівчини, що чекає смерті в обіймах своєї подруги...» (К. Тетмаєр) [17, с. 805], «Твоя душа, в мятежности свершений не дала, / Твоя душа без нежности, а сердце – как игла» (З. Гіппіус)) [7, с. 246]. Візуальні ефекти від «світлотекучої смоли», що виникли під час сну ліричного героя Д. Мережковського, відтворили психологічний стан хиткості та туманності («И снилось мне: заря туманная, / В полях густеющая мгла») [9, с. 108]. У Олександра Олесь самотність ліричного героя уособлювала *сосна*, що кожного дня потерпала від зневаги вітрів в образі юрби, що «гоготали» та «насміхались над нею згори» («В проваллі темнім, десь на дні, / Сосна чорніє на граніті... / Ніхто з живих не зна її, / Не зна й вона нікого в світі...» (О. Олесь)) [10, с. 467]. Глибока тиша («le silence profond») сосен (les pins), що відтворювала найтонші переживання ліричного героя П. Верлена та Л. Стаффа серед хвиль млості – «parmi les vague langueurs», являла собою заглиблення в свої таємниці душі («Aleją białą ośnieżoną bieży / Jodeł, zielenią młodych, rząd podwójny: / Każdej gałęzi wachlarz wonny, świeży / Obarczon w śniegów osiadłych puch bujny: / Czekają

jędy dziewicze i młode, / Miłości mojej dzierząc kwiaty białe...») [16, с. 208].

Висновки. У свідомості митців кінця XIX – початку XX століття асоціативна ускладненість символіки дерев найвиразніше ілюструвала пантеїстичне бачення краси природи як земного вияву абсолютного ідеалу, недосяжного для профанної свідомості, душевну рівновагу у творчому самовираженні та гармонію інтимного почуття, що зумовило подальше дослідження творчого доробку поетів за різними підходами, враховуючи особливості світогляду кожного з авторів.

Література:

1. Анненский И. Избранные произведения / Иннокентий Анненский. – Л. : Худож. лит., 1988. – 736 с.
2. Бальмонт К. Избранное: Стихотворения. Переводы. Статьи / Константин Бальмонт; сост., вступ. ст., ком. Д. Г. Макогоненко. – М. : Правда, 1990. – 606 с.
3. Блок А. Собр. соч. : в 8-ми т. / Под общ. ред. В. Н. Орлова. – М.-Л. : Худож. лит., 1962. – Т. 3 : Стихотворения и поэмы (1907-1916) / Подг. Текста и прим. В. Орлова. – 544 с.
4. Брюсов В. Собр. соч. : в 7-х т. / Валерий Брюсов. – М. : Худ. лит. – 1973. – Т. 1 : Стихотворения (1892-1909). – 1977. – 651 с.
5. Верлен П. Лірика / Поль Верлен; [пер. з франц. М. Рильський, М. Лукаш, Г. Кочур]; вступ. ст., Г. Кочур. – К. : Дніпро, 1968. – 174с.
6. Вороний М. К. Поезії. Переклади. Критика. Публіцистика / Микола Кіндратович Вороний; упоряд. і приміт. Т. І. Гундорова; автор вступ. ст. і ред. т. Г. Д. Вервес. – К. : Наук. думка, 1996. – 698, [6] с.
7. Гиппиус З. Живые лица : в 2-х т. / Зинаида Гиппиус ; сост., пред., ком. Е. Я. Курганева / под общ. ред. Е. П. Енишерова. – Тбилиси : Мерани, 1991.– Т. 1 : Стихи. Дневники. – 1991. – 398 с.
8. Иванов В. Собр. соч. : в 4-х т. / Вячеслав Иванов ; ред. и ком. Д. Иванова, О. Дешарт. – Брюссель : Foyer oriental chretien, 1974. – Т.3 : Стихотворения. – 1979. – 851 с.
9. Мережковский Д. С. ПСС: в 24-х т. / сост. О. Я. Ларин. – М. : Изд-во И. Д. Сытина, 1914. – Т. 22: Стихотворения. Поэмы и легенды. Эскизы и лирика. – 206 с.

10. Олесь О. Твори : в 2 т. / Олександр Олесь ; [упоряд., авт. передм. та приміт. Р. П. Радишевський]. – К.: Дніпро, 1990.– Т.1 : Поетичні твори. Лірика. Поза збірками. З неопублікованого. Сатира. – 1990. – 958, [2] с.
11. Передзвони польської лютні: Поетична антологія ; [пер. В. Гуцаленка] ; ред.-упоряд. проф. Р. Радишевський; авт. вступ. слова Р. Радишевський. – Київ: Основи, 2001. – 592 с.
12. Рембо А. Поэтические произведения в стихах и прозе / Артю Рембо; [сб. на франц. яз. с парал. рус. текстом / предисл. Л. Г. Андреев]. – М.: Радуга, 1988. – 544 с.
13. Рудницький М. Пейзаж у художній прозі Івана Франка / Михайло Рудницький // Українське літературознавство: Іван Франко. Статті і матеріали. – Львів: вид-во ЛДУ, 1968. – С. 85-93.
14. Словник символів культури України / [за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренко]. – К.: Міленіум, 2002. – 260 с.
15. Сологуб Ф. Стихотворения / Федор Сологуб ; сост., подг. текста, примеч. М. И. Дикман. – [2-е изд., доп.]. – Л.: Советский писатель, 1978. – 679 с.
16. Staff L. Poezje zebrane : w 2 t. / Leopold Staff. – Warszawa :Państwowy Instytut Wydawniczy, 1967. – Т. 2. – 1033 s.
17. Tetmajer K. Poezje / Kazimierz Przerwa-Tetmajer. – Warszawa : Czytelnik, 1980. – 1105 s.

Игорь Цуркан. Архетип дерева в поэтической традиции Александра Олеса и европейских символистов

В статье исследуется архетип дерева, что стал неотъемлемой составляющей творчества Александра Олеса, русских, французских и польских символистов конца XIX – начала XX века на фоне общеевропейских тенденций.

На многочисленных примерах автор статьи доказывает, что в сознании мастеров XIX – начала XX века ассоциативная усложненность символики деревьев наиболее выразительно иллюстрировала пантеистическое видение природы как земного проявления абсолютного идеала, недостижимого для профанного сознания, душевного равновесия в творческом самовыражении и гармонии интимных чувств.

Ключевые слова: *поэтическое воображение, символ, рефлексия, визия, символизм*